

جمع آوری، شناسایی و بررسی مصارف سنتی منتخبی از گیاهان شهر بابل

بهزاد ذوالفقاری^{الف}، مسعود صادقی^{الف*}، ایمان تیری^ب، مقداد یوسفعلی تبار^{الف}

^{الف} گروه فارماکوکنوزی، دانشکده‌ی داروسازی و مرکز تحقیقات علوم دارویی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان
^ب مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی اصفهان، اصفهان

چکیده

گیاهان به عنوان منبع لایزال و ناگزیر غذایی و درمانی از دیرباز مورد توجه بشر بوده‌اند و در سال‌های اخیر این توجه دو چندان شده است. در این راستا به نظر می‌رسد انجام مطالعات اتنوبوتانی راهکاری برای ساماندهی و پاسخگویی به این نیاز روز افزون به گیاهان دارویی باشد. سرزمین ایران با سابقه‌ی دیرین تاریخی، فرهنگی و تنوع جغرافیایی می‌تواند خاستگاه مناسبی برای چنین مطالعاتی باشد. مطالعه‌ی حاضر در جهت جمع آوری، شناسایی و بررسی اتنوبوتانی گیاهان منطقه‌ی با بل صورت پذیرفته است. در این مطالعه گیاهان جمع آوری شده متعلق به ۵۵ خانواده بودند که در این بین خانواده‌های Asteraceae، Rosaceae و Lamiaceae هرکدام به ترتیب با ۸، ۸ و ۷ گونه‌ی گیاهی بیدشترین سهم را به خود اختصاص دادند. از آنجایی که در استان مازندران نیز پراکنش خانواده‌های مذکور نسبت به بقیه‌ی خانواده‌ها بیدشتر است، یافته‌ی مذکور قابل پیش‌بینی بود. از میان گیاهان جمع آوری شده، ۱۵ گونه دارای کاربرد محلی و سنتی بوده و ۴ گونه نیز مصرف خوراکی داشتند. گیاهان دارای مصرف سنتی، بیشتر در خانواده‌های Asteraceae، Lamiaceae و Apiaceae قرار داشتند. با توجه به این نتایج به نظر می‌رسد نگاه ویژه به مستندسازی فرهنگ درمانی ایرانیان می‌تواند ضمن حفظ این میراث راهگشای پژوهش‌های بسیاری گردد.

تاریخ دریافت:
۹ شهریور
تاریخ پذیرش:

واژگان کلیدی: بابل، گیاهان بومی، اتنوبوتانی، طب سنتی

مقدمه:

به نظر می‌رسد از آغاز حیات بشر، زندگی وی با شناخت گیاهان گره خورده و تا کنون بشر راه تأمین غذا و تسکین آلام خود را در بین گیاهان جستجو نموده است. از سوی دیگر گیاهان به عنوان منبعی لایزال به خوبی پاسخگوی این نیاز انسان بوده‌اند و پیشرفت‌های شگرف در عرصه‌ی فن آوری نیز نه تنها به بی‌نیازی از محصولات گیاهی مذکور شده است، بلکه مددسان آدمی در شناخت بهتر این گنجینه‌ی عظیم

بلکه میتواند با گشودن افق های جدید در درمان بیدهاری ها که با معرفی گیاهان جدید و یا شیوه های موارد مصرف جدید برای گیاهان شناخته شده و نیز کشف ساختارهای جدید ترکیبات شیمیایی، به تکمیل و شناخت و استفاده بینه از گیاهان منجر گردد (۳-۵). ترکیدهاتی نظیر کیدنین، کیندین، دیگوکسین، افدرین، آسپیرین، کلشیسین، کورکومین، تاکسول و... حاصل چنین رهیافتی هستند (۵-۷).

در این راستا وجهت اجسام اینگونه مطالعات الگوهای مختلفی ارایه گردیده است که بذیان تمامی آنها استفاده از مصاحبه به شیوه های مختلف برای افزایش روایی و پایایی داده ها است و با توجه به نقش عذر صرارت بساط در این نوع مطالعات در درک متقابل، این نوع مطالعات در حید طهی مطالعات کیفی دسته بندی میگرددند که توجه ویژه ای را در انجام چنین مطالعاتی طلب میکند (۸). به هر روی، هر چه قدر زمینه های فرهنگی و سوابق تاریخی یک جمعیت، عمیق و ریشه دار باشد، میتوان انتظار داشت تا اطلاعات به دست آمده، نقش بیدشتی را در نیل به اهداف مذکور ایفا نماید و لذا جامعه ایرانی با سابقه ای چندین هزار ساله ای تنوع فرهنگی و قومی خود به عنوان موردی بینظیر در انجام چنین مطالعاتی به نظر میآید. ضمن آنکه تنوع آب و هوایی و اقلیم ها و نیز عرصه بینظیر گیاهی آن با بیش از ۸۰۰۰ گونه گیاه که همپای تنوع گیاهی قاره ای اروپا میباشد، بر اهمیت ثبت و ضبط دانش اقوام مختلف ایرانی افزوده است.

یکی از مهم ترین اقلیم های سرزمین ایران، اقلیم خزری است که با وسعت حدود چهل هزار کیلومتر مربع، با داشتن دمای معتدل، بارندگی زیاد، نوسان کم دمایی و نزدیکی به دریای خزر مشخص میگردد (۹). شهرستان با بل واقع در استان مازندران با طول ۵۲ و ۴۴ دقیقه و ۲۰ و عرض ۳۶ درجه و ۴۴ دقیقه و

ترکیبات طبیعی برای تولید ترکیبات جدید، ابعاد مختلف استفاده از گیاهان دارویی را تشکیل می دهد (۱۰) که مبنای تمامی این موارد شناخت مناسب و عده می گیاهان از جذبه های مختلف گیاهان به ویژه از نقطه نظر سیستماتیک، ریختشنا سی و فیتو شیمیایی است. اما پوشش گیاهی زمین از ده ها هزار گونه تشکیل یافته است و تا کنون به نسبت، درصد بسیار کمی از گیاهان، در دایره توجه پژوهشگران و بررسی های بیولوژیک، فارماکولوژیک و فیتو شیمیایی قرار گرفته اند (۱۱) که با توجه به محدودیت های مختلف اقتصادی و علمی و نظر به خصوصیات عنصر سرعت و استفاده بینه از زمان، اهمیت شیوه ای انتخاب گیاهان منتخب و یا نامزد عرصه چنین تحقیقاتی آشکار میگردد. چرا که در حال حاضر شرایط موجود امکان انجام پژوهش بر روی تمام گیاهان موجود را محدود می سازد. بدین ترتیب یکی از بهترین و موثرترین روش های انتخاب گیاهان برای اجسام چنین مطالعاتی استفاده از دانش انسانی بشری در نقاط مختلف میباشد. این دانش نه تنها به عنوان تجرب و میراث ارزشمند سینه به سینه و نسل به نسل منتقل شده است، بلکه به کمک عامل هم افزایی به علمی گستره و کاربردی منتج گردیده است، عده می که وابستگی خاص نه تنها به تدان انسانی و عناصر اجتماعی وابسته به آن دارد، بلکه با استحکام به طبیعت اطراف جوامع بشری و زیست بیوم آنها مرتبط است.

"اتنوبوتانی" به عنوان علمی کاربردی است که از سال ۱۸۹۶ توسط John W. Harshberger دو بال "فرهنگ و میراث بشری" و "زیست بوم" به این مفهم دست یابد (۱۲). به کمک اتنوبوتانی گیاهان مورد مصرف و شیوه های مصرف آنها در جوامع مختلف مورد بررسی، دسته بندی و ثبت قرار میگیرد و بدین خونه تنها میراث گرانقدر جامعه بشری که حاصل تجربیات هزاران ساله است حفظ میگردد،

زمانی فروردین تا مهر ماه سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ جمع‌آوری گردید که در این فرآیند اصول جمع‌آوری صحیح گیاهان مد نظر قرار گرفت (۱۱).

پس از جمع‌آوری گیاهان نمونه‌ی هر باریوم هر گیاه تهیه و سپس به هر باریوم دانشکده‌ی داروسازی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان جهت نگهداری منتقل گردید. نام‌گذاری گیاهان بر مبنای کتب مرجع انجام گرفت (۱۲-۱۸). اطلاعات و کاربرد های محلی و سنتی گیاهان مذکور در زمان جمع‌آوری و نیز پس از آن، تو سط مصاحبه‌ی حضوری با افراد بومی و صاحب نظر که مورد مراجعه‌ی مردم بودند، با روش مصاحبه جمع‌آوری گردید.

یافته‌ها:

در این بررسی طی ماه‌های فروردین تا مهر و در دو سال متولای ۸۸ و ۸۹ گیاهان از مناطق بنده‌پی، شیخ موسی، گل ایران، فیروزجا، لتی و بابل کنار شهرستان با بل جمع‌آوری گردید. گونه‌ی مختلف گیاهی از مناطق ذکر شده‌ی شهرستان با بل جمع‌آوری شد و تو سط گیاه شناس جهاد کشاورزی شهرستان بابلسر با استفاده از منابع و فلورها شناسایی گردید.

۱۵ ثانیه، در ارتفاع ۳ متری از سطح دریا و با وسعت ۱۵۷۸ کیلومتر مربع و در جلگه‌ای سرسبز و جنگلی در مجاورت شهرستان بابلسر (از شمال) تا سواد کوه قائم شهر (از شرق)، آمل (از غرب) و کوهپایه‌های دامنه‌های شالی البرز (از جنوب) قرار دارد. این محدوده علاوه بر مناطق مسکونی و صنعتی، نواحی جنگلی، مرتع ییلاقی و به ندرت مراتع جلگه‌ای را شامل می‌شود (۱۰).

با توجه به سابقه‌ی دیرین فرهنگی این خطه و علاقه‌ی تاریخی مردم مازندران به استفاده از گیاهان دارویی هدف مطالعه‌ی حاضر، جمع‌آوری و شناختی عده‌ی گیاهان این منطقه به همراه بررسی موارد مصرف دارویی گیاهان مزبور توسط اهالی این منطقه بوده است تا با مستندسازی آن بتوان گامی در راستای تهیه، تنظیم و حفظ میراث زیستی، فرهنگی و پژوهشی از ایران زمین دست یافت.

روش‌ها:

در تمامی مطالعاتی که به خوبی با گیاه رابطه پیدا می‌کند، شناسایی گیاه با تعیین نام علمی و شرایط روی شگاهی آن از ضرورت خاصی برخوردار است. در این مطالعه نمونه‌های گیاهی در فاصله‌ی

از هر گیاه یک نمونه‌ی تهیه و در مرکز از میان هرباریومی اشاره نمود. از میان

جدول ۱. نام علمی، نام خانواده، نام عمومی یا فارسی، محل جمع‌آوری و ارتفاع محل جمع‌آوری گیاهان

شماره‌ی هرباریوم (خانواده)	نام علمی گیاه	نام فارسی	موارد مصرف سنتی	نام و ارتفاع محل جمع‌آوری (متر)
۱	<i>Eupatorium cannabinum</i> L.		-----	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۲	<i>Artemisia annua</i> L.	درمنه خرد	ضد تب	کله بست - هم سطح دریا
۳	<i>Achillea millefolium</i> L.	بومادران	تصفیه کننده‌ی خون، ضد فشارخون، در لته، شیخ موسی - ۲۲۰۰ اختلالات قاعدگی و بواسیر	
۴	<i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq.	پیر بهارک باغ	کله بست - ۰	
۵	<i>Centaurea iberica</i> Trev. ex Spreng	گل گندم چمن زار		نیراسم؛ شیخ موسی - ۲۲۰۰
۶	<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.	کنگر معمولی		لته، شیخ موسی - ۲۲۰۰
۷	<i>Taraxacum syriacum</i> Boiss.	گل قاصد سوری		لته، شیخ موسی - ۲۲۰۰
۸	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz-Bip.	بابونه گاوی	در ناراحتی‌های دستگاه گوارش	گل ایران - ۲۲۰۰

گیاهان جمع‌آوری شده ۱۵ گونه دارای کاربرد محلی و سنتی بوده و ۴ گونه نیز دارای مصرف خوراکی می‌باشند. گیاهان دارای مصرف سنتی بیشتر در خانواده‌های Apiaceae، Lamiaceae، Asteraceae و قراردارند.

در جدول شماره‌ی ۱، لیست اسامی عده‌ی گیاهان جمع‌آوری شده، نام خانواده، نام فارسی یا عمومی، موارد مصرف سنتی، محل و ارتفاع جمع‌آوری آن‌ها براساس نام خانواده‌ی گیاهی به ترتیب حروف الفبا ذکر شده است.

هرباریوم دانشکده‌ی داروسازی اصفهان از شماره‌ی ۲۴۴۱ تا ۲۵۵۸ ثبت گردید. این گیاهان متعلق به ۱۰۹ جنس از ۵۵ خانواده‌ی گیاهی می‌باشند که در این بین خانواده‌های Rosaceae، Asteraceae و Lamiaceae هر کدام به ترتیب با ۸، ۸ و ۷ گونه‌ی گیاهی بیشترین سهم را دارا هستند. از دیگر خانواده‌های مهم گیاهی جمع‌آوری شده می‌توان به خانواده‌های Brassicaceae، Apiaceae، Liliaceae، Aspleniaceae، Euphorbiaceae، Papilionaceae، Solanaceae، Fabaceae، Campanulaceae، Betulaceae، Moraceae، Poaceae

شماره هرباریوم	تیره (خانواده)	نام علمی گیاه	نام فارسی	موارد مصرف سنّتی	نام و ارتفاع محل جمع آوری (متر)
۹	Betulaceae	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn.	توسکا قشلاقی	بابل کنار ۱۰۰۰-۵۰۰	
۱۰	Betulaceae	<i>Carpinus betulus</i> L.	مرمز	بابل کنار ۱۰۰۰-۵۰۰	
۱۱	Boraginaceae	<i>Echium amoenum</i> Fisch. et May	گل گاو زبان	معرق، ناراحتی های عصبی لته، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۱۲	Boraginaceae	<i>Nonnea lutea</i> (Desr.) Reichenb.	چشم گربه‌ای زرد	گل ایران - ۲۲۰۰	
۱۳	Brassicaceae	<i>Hesperis hyrcana</i> Bornm. & Gauba.	شب بوی ایرانی خزری	فیروز جاء ثابت - ۶۰۰-۷۰۰	
۱۴	Brassicaceae	<i>Alliaria petiolata</i> (M. B.) Cavara Grande.	علف سیر	کنس تخته - ۱۵۰۰	
۱۵	Brassicaceae	<i>Descurainia sophia</i> (L.) Schur.	خاکشیر ایرانی	لته، شیخ موسی - ۲۲۰۰	مسهل
۱۶	Brassicaceae	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medicus.	کیسه کشیش	گل ایران - ۲۲۰۰	
۱۷	Brassicaceae	<i>Cardamine bulbifera</i> (L.) Crantz.	تریزیک باتلاقی	گل ایران - ۲۲۰۰	
۱۸	Buxaceae	<i>Buxus hyrcana</i> Pojark.	شمداد خزری	سی سنگان - ۵۰	
۱۹	Campanulaceae	<i>Campanula glomerata</i> L.	گل استکانی طناز	شالینگ چال، شیخ موسی - ۲۱۰۰	
۲۰	Campanulaceae	<i>Campanula latifolia</i> L.	گل استکانی غول آسا	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۲۱	Cannabaceae	<i>Celtis australis</i> L.	داغدان	سی سنگان - ۵۰	
۲۲	Caryophyllaceae	<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke.	سیلن	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۲۳	Chenopodiaceae	<i>Chenopodium foliosum</i> (Moench) Aschers.	سلمک توت گنجشکی	لهه، شیخ موسی - ۲۳۰۰	
۲۴	Convolvulaceae	<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br.	پیچک جنگلی پرچینی	کله بست - ۰	
۲۵	Crassulaceae	<i>Sedum stoloniferum</i> S. G. Gmel.	نازساقه رونده	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۲۶	Cupressaceae	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	زرین	حسن آباد ۱۰۰۰-۳۰۰	
۲۷	Dryopteridaceae	<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth.	سرخس مقدس	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۲۸	Equisetaceae	<i>Equisetum maximum</i> Lam.	دم اسب کبیر	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۲۹	Euphorbiaceae	<i>Chrozophora hierosolymitana</i> Spreng.	ازرق	- سلمان شهر - ۲۰	
۳۰	Euphorbiaceae	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L.	شیر سگ	گاوزن محله، فیروز جاء - ۸۰۰-۹۰۰	

شماره هرباریوم	تیره (خانواده)	نام علمی گیاه	نام فارسی	موارد مصرف ستی	نام و ارتفاع محل جمع آوری (متر)
۳۱	Euphorbiaceae	<i>Euphorbia cyparissias</i> L.	فرفیون سروی	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	تنگ سر، گلستان - ۲۵۰۰
۳۲	Fabaceae	<i>Astragalus ochrocosma</i> L.	گون	خدر جنگلی	گل ایران - ۲۲۰۰
۳۳	Fabaceae	<i>Lathyrus vernus</i> (L.) Bernh.	لیلکی (کرات)	شیاده، بندهی غربی ۲۰۰۰-۱۵۰۰	
۳۴	Fabaceae	<i>Gleditschia caspica</i> Desf.	لیلکی (کرات)	- ۲۰	دraman زخم و کوفتگی بابلسر - ۸۰۰
۳۵	Fabaceae	<i>Albizia julibrissin</i> Durazz.	شب خسب	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰	بلوط بلند مازو
۳۶	Fagaceae	<i>Quercus castaneifolia</i> C. A. Mey.	قسطنطیل زیبا	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰	
۳۷	Gentianaceae	<i>Centaurium pulchellum</i> (Swartz) Druce.	نوك لک لکی هرز	لله، شیخ موسی - ۲۳۰۰	
۳۸	Geraniaceae	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L' Her.	درخت آهن	سی سنگان - ۵۰	
۳۹	Hamamelidaceae	<i>Parrotia persica</i> (DC.) C. A. Mey.	گل راعی	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰	
۴۰	Hypericaceae	<i>Hypericum androsaemum</i> L.	سرخس عقابی	فیروز جاء ثابت - ۷۰۰	
۴۱	Hypolepidaceae	<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn.	زعفران خزری	گل ایران - ۲۲۰۰	
۴۲	Iridaceae	<i>Crocus caspius</i> Fisch. & C. A. Mey	زنبق	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۴۳	Iridaceae	<i>Iris germanica</i> L.	لرگ	پارک فین - ۱۰۰	
۴۴	Juglandaceae	<i>Pterocarya fraxinifolia</i> (Lam.) Spach	مریم نخودی خزری	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۴۵	Lamiaceae	<i>Teucrium hyrcanicum</i> L.	فراسیون	کله بست - ۰	کمک کننده در هضم غذا و گلودرد
۴۶	Lamiaceae	<i>Marrubium vulgare</i> L.	نعمان	خوارکی	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۴۷	Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.	آویشن کرک آسود	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۴۸	Lamiaceae	<i>Thymus pubescens</i> Boiss. & Kotschy	نعمان چمنی	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰	
۴۹	Lamiaceae	<i>Prunella vulgaris</i> L.	زبان بره	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۵۰	Lamiaceae	<i>Stachys byzantina</i> C. Koch.	گزنه سفید	کنس تخته - ۱۵۰۰	
۵۱	Lamiaceae	<i>Lamium album</i> L.	کوله خاس	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰	
۵۲	Liliaceae	<i>Rusucus hyrcanus</i> Woron.			

شماره‌ی هر باریوم	تیره (خانواده)	نام علمی گیاه	نام فارسی	موارد مصرف سنّتی	نام و ارتفاع محل جمع آوری (متر)
۵۳	Liliaceae	<i>Danae racemosa</i> (L.) Moench	همیشک	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۵۴	Liliaceae	<i>Gagea lutea</i> (L.) Ker-Gawl.	نجم طلائی	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۵۵	Loranthaceae	<i>Viscum album</i> L.	دارواش	سی سنگان - ۵۰	
۵۶	Malvaceae	<i>Sida rhombifolia</i> L.	-----	سی سنگان - ۵۰	
۵۷	Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	شاه توت	سی سنگان - ۵۰	
۵۸	Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	انجیر	سی سنگان - ۵۰	
۵۹	Nymphaeaceae	<i>Nymphaea alba</i> L.	نیلوفرآبی	ضد سرماخوردگی و سوزش ادرار + رودبست -	
۶۰	Oleaceae	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	زبان گنجشک	پارک جنگلی نور - ۵۰	
۶۱	Oleaceae	<i>Olea europaea</i> L.	زیتون	ضد فشارخون حسن آباد ۱۰۰۰-۳۰۰	
۶۲	Onagraceae	<i>Circaeа lutetiana</i> L.	عشق	گل ایران - ۲۲۰۰	
۶۳	Orchidaceae	<i>Platanthera bifolia</i> (L.) L. C. Rich.	سنبل جنگلی	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۶۴	Papaveraceae	<i>Papaver chelidoniifolium</i> Boiss. & Buhse.	خشخاش مامیرانی	کله بست - +	
۶۵	Papaveraceae	<i>Chelidonium majus</i> L.	مامیران	گاوزن محله، فیروز جاء - ۸۰۰-۹۰۰	
۶۶	Papilionaceae	<i>Trifolium pratense</i> L.	شبدر قرمز	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۶۷	Papilionaceae	<i>Vicia crocea</i> (Desf.) B. Fedtsch	ماشک زعفرانی	گاوزن محله، فیروز جاء - ۸۰۰-۹۰۰	
۶۸	Papilionaceae	<i>Coronilla varia</i> L.	یونجه باغی	لهه، شیخ موسی ۲۳۰۰	
۶۹	Phytolaccaceae	<i>Phytolacca americana</i> L.	سرخاب کولی	کله بست - +	
۷۰	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.	بارهنه‌گ	ضد اسهال موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۷۱	Poaceae	<i>Bromus byzanthina</i> Fisch.	جارو علفی	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۷۲	Zygophyllaceae	<i>Zygophyllum fabago</i> L.	قیچ لوبیایی	کانی مرزن آباد - ۹۰۰	
۷۳	Poaceae	<i>Alopecurus myosuroides</i> Hudson.	دم رویاهی موشی	لتی، شیخ موسی - ۲۲۰۰	
۷۴	Poaceae	<i>Oplismenus undulatifolius</i> (Ard.) P. Beauv.	علف جنگلی	موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰	
۷۵	Polygonaceae	<i>Rumex thyrsiflorus</i> Fingerh.	ترشك	دستگاه گوارش درباره‌تی های لهه، شیخ موسی - ۲۳۰۰	

شماره هرباریوم	تیره (خانواده)	نام علمی گیاه	نام فارسی	موارد مصرف ستّی	نام و ارتفاع محل جمع آوری (متر)
۷۶	Polypodiaceae	<i>Polypodium interjectum</i> Shivas.	بسفایج اروپایی		موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۷۷	Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	خرفه	خوارکی	-۲۰- بابلسر
۷۸	Primulaceae	<i>Primula heterochroma</i> Stapf.	پامچال الوان		بابل کنار - ۵۰۰- ۱۰۰۰
۷۹	Pteridaceae	<i>Pteris cretica</i> L.	سرخس دوپایه		فیروز جاء ثابت - ۷۰۰- ۶۰۰
۸۰	Punicaceae	<i>Punica granatum</i> L.	انار وحشی	ضداسهال	کانی مرزن آباد - ۹۰۰- ۲۲۰۰
۸۱	Ranunculaceae	<i>Ranunculus ficaria</i> L.	مست گل		گل ایران - ۲۲۰۰
۸۲	Ranunculaceae	<i>Ranunculus bulbilliferus</i> Boiss. & Hohen.	آلله پیازچه دار		گل ایران - ۲۲۰۰
۸۳	Rhamnaceae	<i>Rhamnus pallasii</i> Fisch. & Mey.	ارجنک		حسن آباد - ۳۰۰- ۱۰۰۰
۸۴	Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christi</i> Miller.	سیاه تلو		میروود - ۲۰- متر
۸۵	Rosaceae	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	بارانک		سنگ چال - ۱۶۰۰
۸۶	Rosaceae	<i>Crataegus ambigua</i> A. K. Becker.	زالزالک		حسن آباد - ۳۰۰- ۱۰۰۰
۸۷	Rosaceae	<i>Fragaria vesca</i> L.	توت فرنگی جنگلی		گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰- ۸۰۰
۸۸	Rosaceae	<i>Potentilla reptans</i> L.	پنجه برگ		گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰- ۸۰۰
۸۹	Rosaceae	<i>Pyrus boissieriana</i> Buhse	گلابی گرگانی		حسن آباد - ۳۰۰- ۱۰۰۰
۹۰	Rosaceae	<i>Rubus caesius</i> L.	تمشک کبود	ملین و خوارکی	کله بست - ۰
۹۱	Rosaceae	<i>Alchemilla vulgaris</i> L.	پای شیر		گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰- ۸۰۰
۹۲	Rosaceae	<i>Geum urbanum</i> L.	علف مبارک		موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۹۳	Rubiaceae	<i>Phuopsis stylosa</i> Griseb.	-----		لهه شیخ موسی - ۲۳۰۰
۹۴	Scrophulariaceae	<i>Rhynchosciurus elephas</i> (L.) Griseb.	سر فیلی		موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۹۵	Scrophulariaceae	<i>Verbascum thapsus</i> L.	گل ماهور		موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۹۶	Solanaceae	<i>Atropa belladonna</i> L.	شاپیزک		موزی لو، فیروزجا - ۱۲۰۰
۹۷	Solanaceae	<i>Solanum nigrum</i> L.	تاج ریزی	نرم کننده سینه، تصفیه کننده خون	گاوزن محله، فیروز جاء - ۹۰۰- ۸۰۰
۹۸	Typhaceae	<i>Sparganium erectum</i> L.	نی تویی		پارک جنگلی نور - ۵۰-
۹۹	Violaceae	<i>Viola alba</i> Bess.	بنفسه سفید		بابل کنار - ۵۰۰- ۱۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری:

نسبت به بقیه خانواده‌ها بیشتر است چنین نتیجه‌ای قابل پیش‌بینی بود. گیاهان دارای مصرف سنتی بیشتر در خانواده‌های Apiaceae و Lamiaceae، Asteraceae تحقیق دیگری در شهر سیرجان ۷۹ گونه‌ی گیاهی به همراه اثرات دارویی آن‌ها گزارش شد (۱۹) که به نظر می‌رسد شیوه‌ی خاص جمع‌آوری مبتنی بر اطلاعات اتنوبوتانی علت تعداد بیشتر گیاهان دارویی جمع‌آوری شده باشد. بدین ترتیب پیشنهاد می‌گردد در مطالعات بعدی چنین رویکردی مدنظر قرار گیرد و علاوه بر آن با توجه به ویژگی‌های مهم تاریخی و جغرافیایی ایران زمین در پژوهش‌های گسترشده و نظاممند داشت اتنوبوتانی ایرانیان جمع‌آوری و انتشار یابد. بدین ترتیب با محور قرار گرفتن جمع‌آوری دانش گیاهی مردمان این سرزمین و نیز ساماندهی صحیح مطالعات در دست انجام و یا پژوهش‌های آینده می‌توان به مجموعه‌ای غنی دست یافت که چون چراغی فراسوی پژوهش‌های فارماکوگنوستیک، فارماکولوژیک و بالینی قرار گیرد و امید بخش نوآوری در عرصه‌ی ارتقاء سلامت بشریت قرار گیرد.

گیاهان عالی از زمان حضور انسان در کره‌ی خاکی کلید رفاه او بوده‌اند. گیاهان با تنوع زنگنه‌ی خود نه تنها ادامه‌ی حیات را ممکن ساخته‌اند، بلکه در درجات بالایی از آسایش و خلاصی از بیماری‌ها را برای بشر فراهم نموده‌اند. در حال حاضر هنوز از ۲۵۰ تا ۳۰۰ هزار گونه‌ی گیاهی فقط ۵ هزار گونه‌ی آن مورد مطالعه جهت استفاده‌های درمانی قرار گرفته‌اند. متاسفانه بسیاری از گونه‌های گیاهی حتی قبل از شناسایی آن‌ها منقرض شده‌اند. در ایالات متحده، سه هزار گونه‌ی گیاهی به عنوان گونه‌های در معرض انقراض لیست شده‌اند و ۲۵۰ گونه‌ی گیاهی نیز تا سال ۱۹۹۵ منقرض گردیده‌اند. میراث گرانبهای زنگنه طبیعی در حال از دست رفتن است (۱۹,۷۸,۵).

در این مطالعه گیاهان جمع‌آوری شده متعلق به ۶۶ خانواده هستند که در این بین خانواده‌های Asteraceae، Lamiaceae و Rosaceae بیشترین سهم را دارا هستند. از آنجایی که در استان مازندران نیز پراکنش خانواده‌های مذکور

منابع

- ذوالفقاری، بهزاد؛ قنادی، علیرضا؛ آشنایی با مبانی کاربرد گیاهان دارویی: آنچه پزشکان در این زمینه باید بدانند. مجله‌ی پژوهش در علوم پزشکی: زمستان ۱۳۸۰، ۶ (۴)، صص: ۵-۱.
- Qureshi R, Waheed A, Arshad M, Umbreen T. Medicinal-ethnobotanical inventory of tehsil chakwal, pakistan. *Pak. J. Bot.* 2006;41(2):529-53.
- جر جانی، سید اسماعیل؛ ذخیره‌ی خوارزم‌شاهی. ج ۱۰، انتشارات فرهنگ‌ستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، تهران، ص: ۱۵۰، ۱۳۸۰.
- قر بانی، عبدالباسط؛ گیاهان دارویی ترکمن صحرا. انتشارات مرکز تحقیقات طب سنتی و مفردات پزشکی، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۴.
- Goleniowski ME, Bongiovanni GA, Palacio L, Nuñez CO, Cantero JJ. Medicinal plants from the "Sierra de Comechingones", Argentina. *J Ethnopharmacol.* 2006 Oct 11;107(3):324-41.
- Kunwar RM, Shrestha KP, Bussmann RW. Traditional herbal medicine in far-west Nepal: a pharmacological appraisal. *J Ethnobiol Ethnomed.* 2010 Dec 13;6:35.
- Alzweiri M, Sarhan AA, Mansi K, Hudaib M, Aburjai T. Ethnopharmacological survey of medicinal herbs in Jordan, the Northern Badia region. *Journal of Ethnopharmacology* 2011;137(1):27-35.
- Minter S. Chemical creativity. *Biochemist* 2001;23:7-14.
- Gilham B. *The research Interview*. London: MPG Books Ltd; 2000.
- سامی زاده، احسان. موقعیت جغرافیایی استان مازندران. www.tabarestan.4t.com/township.htm
- پوشش گیاهی منطقه بابل. http://jtrbabol.blogfa.com/post-7.aspx 2010.09.18
- صمصام شریعت، هادی؛ عصاره‌گیری و استخراج مواد موثره گیاهان دارویی و روش‌های شناسایی و ارزشیابی آن‌ها. انتشارات مانی، تهران، ص:

- ۱۳۷۱، ۹-۱۲.
۱۳. Rechinger KH. *Flora Iranica*. Vol 1. Graz- Austria: Akademische Druck-und Verlagsanstalt; 1988.
۱۴. Mozaffarian V. *Trees and shrubs of Iran*. Tehran: Farhang Moaser Publisher 2003. pp. 679, 706, 720.
۱۵. مظفریان، ولی الله: فرهنگ نامهای گیاهان ایران. فرهنگ معاصر، تهران، ۱۳۸۸.
۱۶. قهرمان، احمد: فلورنگی ایران. ج. ۱-۲۰۰، انتشارات وزارت کشاورزی و مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع، تهران، ۱۳۶۳-۱۳۷۸.
۱۷. قهرمان، احمد: کورموفیت‌های ایران، سیستماتیک گیاهی. ج. ۱-۴۰، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ۱۳۶۹-۱۳۷۴.
۱۸. Parsa, A. *Flora de L'Iran*. Tehran: Publication Ministre de L'education: Museum D'historie Naturelle; 1948-1960.
۱۹. شریفی فر، فریدا؛ کوهپایه، عابد؛ متقدی، محمد مهدی؛ امیرخسروی، آرزو؛ پورحسنی نسب، الهام: بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان استان کرمان: فصلنامه داروهای گیاهی: ۱۳۸۹، پیش شماره‌ی ۳، صص: ۲-۱۹.

